

a) El llenguatge administratiu i jurídic
ELS LLENGUATGES D'ESPECIALITAT

Carles DUARTE I MONTSERRAT

Cap del Servei d'Assessorament Lingüístic de la Generalitat de Catalunya

---

1. DEFINICIÓ

La designació de llenguatges d'especialitat és equivalent al francès *langue de spécialité*, a l'anglès *language for special purposes* (LSP), a l'alemany *Fachsprache* o a l'italià *lingua settoriale*. És freqüent que el mateix concepte sigui designat també amb el terme *tecnolecte*.

Però, a què ens referim quan usem aquest terme? Els llenguatges d'especialitat són les varietats que la llengua adopta quan s'utilitza com a instrument de comunicació formal i funcional entre especialistes d'una matèria determinada.¹

2. UNA MATÈRIA TRADICIONALMENT DESATESA EN ELS ESTUDIS SOBRE LA LLENGUA

L'existència de llenguatges d'especialitat, encara que de forma incipient, és un fet pràcticament simultani en moltes llengües a l'aparició dels primers textos.² En general les formes documentals més antigues corresponen en la major part de llengües a escrits religiosos, jurídics i literaris. Podem dir que el llenguatge jurídic-administratiu és, de fet, el llenguatge d'especialitat que posseeix una tradició més extensa i arrelada. Així, per exemple, en són testimonis les *Leges XII tabularum* —segle v a.C.— en

1. Cf. R. KOCOUREK, pàgs. 16-18. La referència completa de llibres que citem només per l'autor o per l'autor i el títol del llibre apareix a la bibliografia que hem incorporat a la fi del treball.

2. Cf. C. DUARTE, *Llengua i Administració*, pàgs. 10 i ss.

el cas del llatí, les lleis anglo-saxones d'Aethelbert o Ine, del segle VII, en el cas de l'anglès, els juraments d'Estrasburg, segle IX, i diversos documents jurídics del segle XIII en el cas del francès, la versió alemanya dels juraments d'Estrasburg en el cas de l'alemany, els famosos documents de Rodés i Albi pel que fa a l'occità, el fragment conservat de la versió del segle XII del *Liber iudiciorum* en el cas del català, els *Furs de Madrid* del segle XII en el cas del castellà, la *Notícia de Torto*, del segle XII, per al portuguès, el *Placito de Capua*, del segle X, en el cas de l'italià, una deposició judicial del segle XIV en el cas del polonès, etc.

El llenguatge jurídic-administratiu ocupa, doncs, un lloc preeminent des d'una perspectiva històrica dins dels llenguatges d'especialitat. Aquest fet és comprensible si entenem que el dret és un component decisiu de l'organització social des d'èpoques ben llunyanes i que el dret necessita per a la seva permanència i la seva difusió una concreció escrita i documental (els pactes entre pobles, els contractes entre individus, les normes que regulen la convivència, etc.). Així mateix, el llenguatge jurídic-administratiu, per raó del prestigi que exerceixen les institucions públiques sobre el conjunt de la població, ha complert en diverses llengües una funció de gran relleu en el procés de configuració d'un model lingüístic per a l'expressió formal. Recordem en el llatí el prestigi de les *Leges XII tabularum*,³ en el català la Cancelleria Reial esdevingué el nucli unificador de la prosa catalana coetània i això mateix s'esdevingué en altres cancelleries medievals, on, com assenyala Jean-Marcel Paquette, «la coincidència del fet jurídic i del lingüístic en una mateixa activitat contribueix igualment a prestar a l'aspecte lingüístic un caràcter que, de fet, prové de l'ordre jurídic»,⁴ de manera que «hom sap fins a quin punt, per exemple (les cancelleries medievals), van tenir un paper pròpiament *lingüístic* en la difusió i la unificació de les llengües vernacles a través de l'Occident».⁵

El que hem dit fins ara ens demostra la transcendència històrica del llenguatge jurídic-administratiu en el marc dels llenguatges d'especialitat, però és evident que, fins i tot des d'una perspectiva històrica, hi ha d'altres llenguatges d'especialitat amb una gran implantació, com el mèdic, l'astro-nòmic, etc.

Ara bé, l'antigor dels llenguatges d'especialitat i la seva capacitat d'influir en la conformació dels models d'expressió formal en diverses llengües no han estat arguments suficients perquè els estudiosos de la llengua hi dediquessin cap atenció especial.

En realitat, des dels textos de l'època clàssica les preocupacions dels estudiosos de la llengua han estat més aviat l'origen del llenguatge (recordem per exemple el diàleg *Cràtil* de Plató), l'expressió culta de la llengua

3. Cf. C. DUARTE, *Llengua i Administració*, pàgs. 109-120.

4. Cf. Jean Marcel PAQUETTE, p. 10.

5. Cf. Jean Marcel PAQUETTE, p. 8.

des d'un vessant literari (ho podem exemplificar amb la *Poètica* d'Aristòtil o el *De l'orador* de Ciceró) i l'anàlisi i la descripció gramatical de la llengua (per exemple la *Gramàtica* de Dionís Traci o la monumental obra *De lingua latina* de Varró). I les exemplificacions clàssiques que donem, les podríem estendre gairebé fins a avui, tot deixant de banda, com hem dit, els llenguatges d'especialitat.

De fet, la bibliografia sobre els llenguatges d'especialitat durant molts segles s'ha limitat a vocabularis, sovint breus, destinats a facilitar-hi l'accés.

Afegim-hi que es pot detectar en obres lingüístiques fins i tot un cert menyspreu dels llenguatges d'especialitat.⁶ N'és un exemple la marginació dels diccionaris acadèmics, explicitada per exemple en el prefaci al Diccionari de l'Acadèmia Francesa de 1604.

L'estudi científic de les varietats de la llengua (fora dels usos literaris) s'inicia amb l'anàlisi i la caracterització dels dialectes geogràfics. N'hi ha uns primers antecedents dins del segle XVIII⁷ (com l'enquesta de l'abat Grégoire), però fins a la segona meitat del segle XIX, amb l'obra de Graziadio Isaia Ascoli, no es pot considerar fundada la dialectologia com una disciplina de caràcter científic. Pel que fa al català, Manuel Milà i Fontanals, contemporani d'Ascoli, realitzà els primers treballs dialectològics importants, dedicats al barceloní, i establí la primera divisió dialectal del català.

Amb posterioritat Jules Gilliéron funda la geolingüística, amb l'*Atlas Linguistique de la France* (1902) i s'anaren implantant diverses escoles dialectològiques (la de París, amb Gaston Paris i Paul Meyer, la de Suïssa, amb Louis Gauchat, Jakob Jud, etc.).

La publicació pòstuma del *Cours de linguistique générale* (1916) de Ferdinand de Saussure va significar el naixement de l'estructuralisme i, de fet, de la lingüística teòrica moderna. En el marc de l'estructuralisme trobem les primeres manifestacions explícites de preocupació pels llenguatges d'especialitat.

Així, l'escola de Praga, arran de la independència de Txecoslovàquia, va elaborar importants estudis sobre el procés de normalització del txec com a llengua de cultura, fins aleshores sotmès a un procés de minorització enfront de l'alemany. Entre els esmentats estudis, n'hi ha alguns que tracten dels llenguatges d'especialitat. Ens podem referir, per exemple, a una conferència pronunciada per Bohuslav Havránek a Praga l'any 1932 en què caracteritza els llenguatges d'especialitat per: a) l'ús de mots únívocs, b) l'ús d'una diferenciació específica i c) l'ús d'expressions globals abstractes.⁸

6. Cf. Günther HAENSCH, p. 10.

7. Cf. per exemple Joan MARTÍ i altres, *Coneguem els nostres parlars*, Barcelona (CIRIT, Generalitat de Catalunya) 1985, pàgs. 51-56.

8. Cf. Xavier LAMUELA i Josep MURGADES, pàgs. 110-114 i nota 62.

També dins de l'estructuralisme cal esmentar la comunicació presentada per Eugenio Coseriu l'any 1958 al «Primeiro Congresso Brasileiro de Dialectologia e Etnografia» sobre la dialectologia estructural. Coseriu estableix una classificació entre variacions *diatòpiques* (en l'espai), *diatràtiques* (entre estrats socio-culturals) i *diafàsiques* (entre modalitats expressives).

En el corrent de la dialectologia estructural cal esmentar el treball d'Uriel Weinreich *Is a Structural Dialectology possible?* (1954).

A partir de Weinreich, considerat el punt d'arrencada de la sociolingüística moderna, la bibliografia sobre les varietats no geogràfiques de la llengua s'incrementa notablement. Simultàniament la lingüística, des de Zellig Sabbetai Harris, es comença a plantejar el discurs (o el text) com a objecte d'estudi i s'inicia l'estructuració de la gramàtica del discurs o lingüística del text com a disciplina, amb una remarcable incidència en l'estudi dels textos tecnolèctals. I els llenguatges d'especialitat, que adquireixen un relleu singular pel ràpid desenvolupament terminològic de diverses disciplines del coneixement, són l'objecte de manuals per a llengües diferents, d'estudis aprofundits, de publicacions periòdiques especialitzades, de simposis, etc.

3. CLASSIFICACIÓ DE LES VARIETATS DE LA LLENGUA

La llengua —cada llengua— és una realitat viva —que es transforma— i diversa —que no es presenta sempre i arreu de la mateixa manera—. Basta comprovar les diferències que qualsevol persona fa en l'ús d'una llengua, segons els contextos, per comprovar-ho. Per exemple, la relaxació, la imprecisió, l'ús sovintejat de la metàfora o la presència de renecs en l'expressió informal i oral d'una persona —per exemple en una conversa de cafè— contrasten de manera evident amb els trets que caracteritzen l'expressió formal oral o escrita de la mateixa persona —per exemple en una conferència o en la redacció d'un text tècnic—. Un exemple ben llunyà de l'estratificació de la llengua és la distinció en l'antic drama indi entre el *sànskrit* (llengua elegant, usada pels déus, els reis, els prínceps, etc.) i el *pràcrit* (llengua natural o senzilla, usada pels botiguers, els pescadors, etc.). És oportú que ens referim, en tractar de l'existència de varietats dins d'un mateix idioma (fora dels dialectes geogràfics) al treball de Charles A. Ferguson *Diglossia*, d'una importància singular per als estudis sobre aquest camp. En aquest treball Ferguson analitza la diglossia entesa com «una situació lingüística relativament estable en què, a més dels principals dialectes de l'idioma (que poden incloure una forma o diverses formes regionals estandarditzades), hi ha una varietat superposada molt divergent, molt estandarditzada (sovint més complexa gramaticalment), vehicle d'un cos de literatura escrita ample i respectat, procedent d'un període més antic o d'una altra comunitat parlant que és sobretot apresada

en l'ensenyament i usada en escrits i parla formal, però que no ho és per cap sector de la comunitat en la conversa ordinària». ⁹ Ferguson presenta al seu estudi els casos de l'àrab, del grec modern, de l'alemany suís i del crioll haitià. Això no obstant, com hem dit, llevat de l'expressió culta i formal de caràcter literari, la variació en la llengua, malgrat la seva dimensió i la seva antiguitat, ha merescut una escassa atenció.

Hem esmentat també la dialectologia com la primera disciplina que ha utilitzat mètodes científics per analitzar i descriure la variació (deixant de banda l'expressió literària) dins d'una llengua.

Però, com ja hem assenyalat, el primer assaig rigorós de classificació de les variantats de la llengua, el formula Eugenio Coseriu amb la distinció entre diferències *diatòpiques* (o geogràfiques)/*diatràtiques* (llengües d'especialitat, etc.) i *diafàsiques* (o estilístiques). Bernard Bloch ¹⁰ introduí, però, amb anterioritat el terme *idiolecte*, i altres investigadors, com ara Otto Jespersen en la seva obra *La llengua en la humanitat, la nació i l'individu* (1925), ¹¹ fan aportacions interessants a l'estudi de la variació dins de la llengua.

En un sentit bastant diferent resulta d'un gran interès la distinció de Basil Bernstein entre codi formal o més elaborat i codi públic o limitat. Aquesta distinció s'ha consolidat com a formal/informal i permet d'explicar una enunciació diferenciada per trets com ara (disposició gramatical pulcra/frases breus i gramaticalment descurades, selecció i variació de termes i de partícules gramaticals/ús de recursos terminològics i gramaticals imitats i repetitius, etc.).

En l'estudi de la variació dins de la llengua han fet aportacions rellevants lingüistes com Michael A. K. Halliday, Michael Gregory o Susanne Carroll. El primer dels lingüistes esmentats és autor d'una extensa bibliografia dedicada a l'enfocament funcional en l'estudi del llenguatge, en què estableix tres tipus de funcions lingüístiques: ideativa o de contingut, interpersonal o relacional i textual o de formació del text. ¹² Els altres dos lingüistes són coautors d'una obra cabdal en la moderna classificació de les variantats de la llengua: *Language and Situation*. ¹³

Sobre la base de l'esmentada classificació, podem presentar la tipologia de variantats següent:

9. Charles FERGUSON, «Diglossia», a *Word*, núm. 15 (1959), pàgs. 325-340. Cito de la versió catalana de Joan Julià.

10. «A set of Postulates for Phonemic Analysis», dins *Language*, núm. 24 (1949), pàgs. 3-46.

11. N'hi ha una versió catalana a Ed. 62, 1969.

12. Cf. per exemple M.A.K. HALLIDAY, *Exploraciones sobre las funciones del lenguaje*, Barcelona (Editorial Médica y Técnica) 1982, pàgs. 99 i 106-109.

13. Londres (Routledge and Kegan Paul) 1978.

1. *Varietats dialectals* (vinculades als usuaris)

1.1. *Idiolecte* (dialecte individual, varietat pròpia de cada persona, d'especial interès en la literatura, però amb moltes aplicacions no literàries).

1.2. *Cronolecte* o *dialecte històric* (varietats pròpies de determinats moments històrics —per exemple el català del segle XIII—; en una mateixa època, però, conviuen cronolectes propis de generacions diferents; trobem, per exemple, un element de reflexió en la renovació progressiva de la terminologia de les eines del camp —amb la desaparició dels termes que designaven algunes de les eines tradicionals).

1.3. *Geolecte* o *dialecte geogràfic* (varietat pròpia de les persones procedents d'un determinat territori, per exemple: català central/català nord-occidental).

1.4. *Sociolecte* o *dialecte social* (varietat pròpia de les persones que integren un grup social —grups professionals, econòmics, etc.—; cal distingir clarament els trets lingüístics sociolectals dels trets lingüístics tecnolectals, perquè tots dos es poden donar en un únic medi social i hi actuen com un element d'identificació, però en canvi els trets sociolectals —com per exemple «enterrar un expedient» en el medi administratiu— corresponen a un discurs basat en l'oralitat i en què, contràriament al que succeeix en els tecnolectes, l'expressivitat predomina sobre la precisió —en aquest cas, per exemple, el tecnolecte administratiu utilitza la fórmula «arxivar un expedient»—).

2. *L'estàndard*

Les varietats dialectals es produeixen generalment en contextos espontanis o informals. Per a la comunicació entre parlants de diferents dialectes d'una mateixa llengua i com a instrument de suport per a l'expressió formal, les llengües disposen d'una varietat supradialectal, amb un caràcter referencial, que hom anomena estàndard. L'estàndard és una varietat elaborada que es concreta en unes convencions per a l'expressió oral i escrita de la llengua. El procés de codificació de l'estàndard és complex i el condicionen factors històrics, geogràfics, econòmics, demogràfics, etcètera. Aquests mateixos factors justifiquen l'adopció en determinades llengües, com l'anglès, el portuguès o el català, d'estàndards regionals, és a dir, de models policèntrics, amb un polimorfisme en les solucions incloses dins l'estàndard, tot respectant certs comportaments propis dels diversos territoris on es parla la llengua, quan es tracta de fenòmens arrelats i amb una gran extensió.

3. *Varietats funcionals* (vinculades als usos)

Les varietats funcionals o registres constitueixen varietats vinculades a usos concrets de la llengua i, avui, contràriament al que succeeix en el cas dels dialectes (que tendeixen a reduir les seves diferències per la influència dels models lingüístics difosos pels mitjans de comunicació i per la importància i l'abast actuals de les comunicacions supradialectals), apareixen amb una clara tendència a la consolidació i a la diversificació, com a conseqüència d'un procés d'especialització dels usos lingüístics.

D'acord amb les funcions lingüístiques descrites per Halliday podem caracteritzar els registres a partir:

3.1. *del camp* (és a dir, del contingut o la matèria; la terminologia n'és l'indicador més evident).

3.2. *del mode* (és a dir, de la situació o context de producció, de transmissió —és a dir, el canal— i de recepció de la comunicació).

3.3. *del tenor* (és a dir, del tenor interpersonal o nivell de formalitat i del tenor funcional, és a dir, del propòsit o la intencionalitat dels comunicants).

4. ELS LLENGUATGES D'ESPECIALITAT EN EL MARC DE LES VARIETATS DE LA LLENGUA

Dins de la classificació de les varietats de la llengua, situem òbviament els llenguatges d'especialitat entre les varietats funcionals.

De fet els llenguatges d'especialitat es componen de registres diversos aglutinats per una unitat de camp temàtic.

I, doncs, els tres factors de caracterització presentats per als registres (el camp, el mode i el tenor) ens seran útils per fer una descripció de cada llenguatge d'especialitat i de les variacions internes que presenta.

Els llenguatges d'especialitat es poden classificar, segons Hoffmann,¹⁴ a partir del grau d'abstracció, de la manera natural o artificial d'expressar els elements i la sintaxi, del medi, és a dir, del tipus d'especialitat, i dels comunicants, en:

1. *Llenguatges professionals* (que trobem en l'àmbit de la producció, que tenen un grau d'abstracció baix i que s'expressen en llengua natural amb una alta proporció de termes especials i una sintaxi relativament lliure).

14. *Kommunikationsmittel Fachsprache*, Berlín 1976.

2. *Llenguatges tècnics* (que trobem en el món tècnic, que tenen un alt grau d'abstracció i que s'expressen en llengua natural amb una alta proporció de termes especials i una sintaxi controlada estrictament).

3. *Llenguatges científics* (que s'utilitzen en les ciències experimentals, que tenen un grau molt alt d'abstracció i que usen per als elements símbols artificials, però expressen les relacions en llenguatge natural).

4. *Llenguatges simbòlics* (que apareixen en el marc de les ciències teòriques, que tenen un grau màxim d'abstracció i que acostumen a expressar-se amb símbols artificials).

De fet, els llenguatges d'especialitat no són del tot homogenis, ans presenten una important variació interna de registres i de nivells de formalitat. D'altra banda, els llenguatges d'especialitat no tenen sempre uns límits precisos en relació amb l'estàndard o en relació amb els altres llenguatges d'especialitat.

Pel que fa a l'estàndard, cal tenir en compte que els llenguatges d'especialitat combinen habitualment formes específiques i formes generals de la llengua i que poden aparèixer en textos de comunicació especialitzada, però també els trobem en textos de comunicació divulgativa. En aquest darrer cas, la presència de trets específics sol ser menor. Aquesta situació provoca dubtes per exemple a l'hora de fixar límits dels termes que cal incorporar en un vocabulari tecnolectal.

En tot cas els llenguatges d'especialitat són formes elaborades de llengua que es basen en l'estàndard perquè tenen un caràcter supradialectal i formal. Hi ha fins i tot autors que consideren ras i curt els llenguatges d'especialitat com un component essencial de l'estàndard. Per aquest motiu és impensable de considerar completat el procés d'elaboració de models tecnolectals en una llengua que no tingui fixada i difosa la varietat estàndard.

Diguem, a més, que hi ha una transferència de mots de l'estàndard als tecnolectes, que, a més de nodrir-se de noves creacions formals a partir de procediments propis de formació de mots o de manlleus d'altres llengües, de vegades incorporen termes per mitjà de la modificació semàntica de mots, generals o tecnolectals, preexistents. Com a exemple d'un mot general que ha passat a tenir un ús com a terme tecnolectal podem esmentar el d'*estranyesa* com a nombre quàntic introduït pel físic nord-americà Gell-Mann per explicar el comportament de certes partícules anomenades estranyes. Menys sovint es produeix la transferència de mots dels tecnolectes a l'estàndard. És el cas del mot *obsessió*, que, en llatí, era un terme de caràcter militar i que ha adoptat el significat 'idea o preocupació persistent', amb un caràcter general en la llengua i amb un significat més específic com a terme tecnolectal de caràcter mèdic.

Pel que fa als límits entre llenguatges d'especialitat, les dificultats són

freqüents i procedeixen de les interferències que es produeixen entre diversos dominis del coneixement. Així, per exemple, la bioestadística té un clar component matemàtic i l'Administració pública, tot i basar-se en el dret administratiu, té un clar component econòmic i de tècniques de gestió. És inevitable, doncs, que hi hagi zones d'interferència entre llenguatges d'especialitat, que, com ja hem dit, dificultin l'establiment de límits indiscutibles en la terminologia de determinats camps temàtics.

5. LA FORMACIÓ DELS LLENGUATGES D'ESPECIALITAT EN CATALÀ

La incorporació de la llengua catalana a àmbits tecnolèctals, que en certs camps, com la filosofia o la medicina, fou primerenca en relació amb les altres llengües romàniques, es va produir de manera progressiva i amb una pugna continuada amb el llatí, llengua que va dominar, amb una funció integrativa i de comunicació internacional en els dominis científics, durant força segles els usos escrits cultes a l'Europa d'escriptura llatina i religió catòlica.

Així, doncs, els primers documents tecnolèctals en català apareixen enmig d'un predomini coetani de textos tecnolèctals en llatí i, a més, hi constatem una clara dependència terminològica del llatí. És a dir, que els cultismes d'origen llatí són generals en els termes i la fraseologia dels llenguatges d'especialitat en català des del primer moment en què es presenten i fins a avui.

Això no obstant, diversos llenguatges d'especialitat en català tenen una aportació fonamental d'origen àrab, com la construcció o l'agricultura, com a conseqüència de la important incidència de les tècniques utilitzades pels musulmans en el territori del domini lingüístic català.

Hi ha també altres sectors on l'italià (la música) o el francès (el vocabulari cortesà) influeixen notablement en el català. I no cal insistir en el pes de l'anglès (i en part també novament dels cultismes grecs o llatins) en la configuració de les modernes terminologies en català.

Si ens referim a les documentacions medievals en català dels llenguatges d'especialitat, constatem unes àrees temàtiques singularment riques en testimonis, com ara:

a) el món jurídic (un dels primers documents en català és el fragment conservat de la versió del segle XII del *Liber iudiciorum*; a l'Edat mitjana hi ha també grans codis redactats directament en català —com el *Llibre de les Costums de Tortosa*— o traduïts del llatí —com els *Usatges de Barcelona* o els *Furs de València*— i, a més, adquireix un gran prestigi i una gran influència en la prosa catalana coetània el model de llengua emanat dels documents administratius de la Cancelleria Reial);

b) la *medicina* (amb les versions catalanes del *Regimen sanitatis* d'Arnau de Vilanova o del *Llibre de les medecines particulars* d'Ibn Wafid i les obres redactades directament en català, com el *Regiment preservatiu e curatiu de la pestilència* de Lluís Alcanyis, el *Regiment de preservació de pestilència* de Jaume d'Agramont, etc.);

c) l'*astrologia* amb el *Tractat d'astrologia* de Bartomeu Tresbéns o el *Tractat d'astrologia o Ciència de les steles* de Pere Gilbert, Dalmau Planas i Jacob Corsino, i el prestigiós *Llunari e repertori del temps* de Bernat de Granollacs);

d) l'*aritmètica* (amb la *Suma de la Art de Arismètica*, de Francesc Santcliment, una de les tres primeres obres d'aquest tipus a Europa en què s'utilitzen les xifres àrabs, incloent-hi el zero);

e) la *cuina* (amb el famós *Llibre del coch* de Robert de Nola, el *Llibre del coc de la Canonja de Tarragona*, el *Llibre de Sent Soví*, etc.).

En el segle XVI la ciència catalana viu una etapa brillant al País Valencià (amb figures com Pere d'Olesa i Rovira, Damià Carbó, Lluís Collado, Jeroni Cortès, Joan Lluís Vives, etc.), però amb una escassa concreció en obra escrita en català. Del segle XVI són les *Regles breus d'Arithmètica* de Bernat Vila. Del segle XVII són obres escrites en català tan importants com el *Llibre dels secrets d'agricultura* de Miquel Agustí, el *Llibre primer de la història Cathalana en lo qual se tracta d'història o descripció natural* de Pere Gil i diverses obres sobre la pesta, d'aritmètica i d'astronomia.

Pel que fa al segle XVIII, el resultat de la Guerra de Successió comporta un retrocés progressiu de l'ús del català en situacions cultes (incloent-hi l'ús jurídic i científic), malgrat el gran desenvolupament que tenen en aquest segle les matèries científiques dins del domini català. Del segle XVIII podem esmentar el *Diccionari d'història natural* de Francesc Llobet, el *Compendi Breu de les Quatre Regles Generals de l'Arithmètica Pràctica* de Francesc Ifern o el *Catàlogo i descripció dels pardals de l'Albufera de València* i el *Catàlogo dels peixos que es crien e peixquen en lo Mar de València* de Marc Antoni d'Orellana.

El darrer terç del segle XIX significa una represa considerable del català en l'activitat científica alhora que el moviment del catalanisme polític es va estenent, entre les reivindicacions del qual hi ha la recuperació del català com a llengua oficial. D'aquest període són la revista de medicina «La Gynecologia Catalana», l'obra de Cels Gomis *Botànica Popular* o la traducció de Leandre Pons al català del *Viatje d'un naturalista al rededor del món* de Charles Darwin.

La creació l'any 1907 de l'Institut d'Estudis Catalans és l'origen d'un canvi radical en el panorama bibliogràfic català pel que fa a les disciplines

científiques, amb l'aparició d'obres monumentals com la *Flora de Catalunya* i la *Fauna de Catalunya* en diversos volums.

Simultàniament el català torna a ser llengua vehicular de continguts administratius en el si de la Diputació de Barcelona amb Enric Prat de la Riba com a president. Aquesta presència es referma en el marc de la Mancomunitat de Catalunya i, després de l'època de Primo de Rivera i de Berenguer, en el marc de la Generalitat restablerta amb la II República. Un cop acabat el període franquista i amb la configuració del català com a llengua oficial a Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears, per mitjà dels corresponents estatuts d'autonomia, l'ús administratiu del català s'ha difós i consolidat amb una àmplia extensió de l'ús, la publicació d'una vasta i valuosa bibliografia i l'existència d'una Comissió assessora de llenguatge administratiu dins de la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, que fixa les convencions d'aquest llenguatge d'especialitat, que actua d'acord amb el Centre de Terminologia de l'Institut d'Estudis Catalans i del Departament de Cultura de la Generalitat i que manté contactes per mitjà d'una comissió de coordinació amb els organismes oficials andorrans, valencians, de les Illes Balears i de la Catalunya Nord.

Paral·lelament a l'evolució que hem descrit molt succintament per al llenguatge administratiu, els diferents llenguatges d'especialitat presenten unes oscil·lacions quant a l'extensió que tenen i l'estudi que se'n fa.

Amb anterioritat al franquisme, a més de l'aportació decisiva, ja esmentada, de l'Institut d'Estudis Catalans, cal esmentar, si més no, els treballs geogràfics de Francesc Carreras Candi, l'obra meteorològica d'Esuard Fontserè, la revista «Ciència», el *Diccionari de la medicina* de Manuel Corachan, la revista «Annals de l'Acadèmia de Medicina», etc.

En la darrera etapa del període franquista comencen a aparèixer vocabularis catalans de diverses matèries i es publica la *Gran Enciclopèdia Catalana* (1969-1983), de gran repercussió en la fixació de la terminologia tecnolèctica. Ja amb el sistema democràtic actual s'edita el «Full lexicogràfic», butlletí de la Comissió Coordinadora lexicogràfica de Ciències (1978-1982) i creix considerablement la xifra d'obres tecnolèctals en català (com la *Història Natural dels Països Catalans* —1984 i ss—) i els resultats del treball de fixació i de divulgació terminològica (especialment arran de la creació l'any 1985 del Centre de Terminologia TERMCAT per conveni entre el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans).

6. CARACTERÍSTIQUES DELS LLENGUATGES D'ESPECIALITAT

Els llenguatges d'especialitat es basen, com hem dit, en la llengua estàndard, i, doncs, en comparteixen certs trets, però comporten un procés més aprofundit d'intel·lectualització.

Entenem per *intellectualització*, d'acord amb els treballs del Cercle lingüístic de Praga, el procés d'elaboració de la llengua a fi de fer-la apta per expressar la interdependència i la complexitat dels elements del pensament, d'adequar-la a la comunicació funcional dels continguts tècnics i científics. Els llenguatges d'especialitat tenen doncs un clar caràcter convencional, més marcat encara que l'estàndard.

Els llenguatges d'especialitat es caracteritzen per la seva *formalitat*, és a dir, que es produeixen al marge de la comunicació informal. I això fa que els elements d'expressivitat quedin situats fora de la comunicació tecnolectal i que, en canvi, hi predominin els trets de neutralitat afectiva i d'impersonalitat (per exemple el tractament de segona persona del singular és d'ús molt escàs en la documentació tecnolectal).

Una altra característica d'importància cabdal en la descripció dels llenguatges d'especialitat és la *funcionalitat*. La comunicació tecnolectal té una exigència prioritària de comunicació eficaç. És a dir, que la *precisió* serà un criteri preferent al de l'estètica (per exemple s'hi defugen els comportaments sinonímics) o, com ja hem dit, al de l'expressivitat o de l'emotivitat, que resulten inapropiades en la comunicació tecnolectal.

Pel mateix principi de funcionalitat els textos tecnolectals es produeixen en el marc d'una *ordenació rigorosa del contingut*, amb una sintaxi sovint controlada. N'hi ha casos extrems, com els sillogismes o l'estructura de la sentència en el model que estableixen les lleis d'enjudiciament civil i criminal, model que d'ençà de la Llei Orgànica del Poder Judicial ha deixat de ser obligatori. Aquest model es basa en la redacció de sentències (de vegades de molts fulls) amb una sola oració principal —la decisió— precedida de tot un seguit d'oracions subordinades, encapçalades per les formes *vist, atès o considerant*, segons si introdueixen referències a documents, a fets o a arguments jurídics.

Sense arribar a aquest extrem, tothom segueix un model més o menys homogeni per a la redacció d'instàncies, de certificats, d'informes tècnics, de definicions... De fet, es tendeix a fixar una ordenació dels textos tecnolectals a partir d'una *seqüència lògica* del discurs, que facilita la producció i la recepció dels textos, però no sempre la *seqüència lògica* coincideix amb la *seqüència funcional* (per exemple funcionalment és preferible posar la decisió a l'inici de la sentència, encara que la seqüència lògica aconselli de situar la decisió a la fi de la sentència).

Aquest caràcter funcional és un dels fonaments que justifiquen el recurs, en el textos tecnolectals, a *símbols* per a l'expressió d'elements (H=hidrogen) o relacions (U=unió), als *abreujaments* en general (per exemple les sigles: ADN —àcid desoxiribonucleic— o els acrònims: *làser* —*light amplification by stimulated emission of radiation*—) i a la utilització d'*esquemes* i d'altres suports gràfics.

També del caràcter funcional es desprèn com a criteri de redacció la

concisió, amb la consegüent condensació de la sintaxi, per mitjà d'el·lipsi, presumpcions, pronominalitzacions, certes subordinacions, etc.

Amb una clara vinculació amb la funcionalitat i amb la concisió i la precisió situem la *selecció* com una de les característiques dels llenguatges d'especialitat. És a dir, la necessitat de seleccionar de forma acurada les formes lingüístiques, per raons de seguretat comunicativa.

En els llenguatges d'especialitat té, a més, una importància fonamental la preeminència del *canal escrit*, com a canal més controlat i de més garanties pel que fa a la precisió i a la permanència que el canal oral, que hi compleix una funció complementària.

Per acabar aquesta presentació de característiques, assenyalem que els llenguatges d'especialitat tenen unes *formes lingüístiques específiques* de tipus diversos i amb graus diversos d'especificitat.

Pel que fa als tipus de formes, podem esmentar:

a) *Tractaments personals* (en el cas del llenguatge administratiu, *Molt Honorable Sr.* per als presidents de la Generalitat i del Parlament de Catalunya, *Honorable Sr.* per als consellers de la Generalitat, *Excel·lentíssim Sr.* per a l'alcalde de Barcelona, etc.);

b) *Formes verbals* (en castellà, el futur de subjuntiu o el gerundi especificatiu —per exemple «*si hubiere lugar*» o «*instancia solicitando autorización para...*»— són inusuals fora del llenguatge administratiu i jurídic);

c) *Termes* (és el tipus de forma específica més habitual dels llenguatges d'especialitat; de fet n'és el més clar factor d'identificació i de suport; cada tecnolecte presenta una estructura terminològica sistemàtica, basada en unitats monosèmiques —sovint termes d'aparent significat sinònim per als no especialistes, com en el cas dels mots *assassinat* o *homicidi*, en realitat són termes clarament diferents per als especialistes, en aquest cas els juristes—, vinculades per relacions de contrast i del tipus gènere-espècie —o hiperònim-hipònim—);

d) *Locucions i frases fetes* (amb una proporció menor que en el cas dels termes, les locucions i frases fetes constitueixen un tret específic en diversos llenguatges d'especialitat; així, per exemple, *a dia cert* 'a un dia fixat' en llenguatge administratiu, *a escarada* 'a preu fet' en llenguatge econòmic, etc.; fins i tot existeixen en llenguatges d'especialitat tan tradicionals com el jurídic expressions manllevades del llatí com ara *iuris tantum* 'presumpció de dret', *do ut des* 'dono perquè donis', *animus defendendi* 'intenció de defensar-se' o, amb valor axiomàtic, *lex posterior derogat priori*, *lex iniusta non est lex* o *lex non cogit ad impossibilia*, etc.);

e) *Afixos* (hi ha força prefixos i sufixos, i pseudo-prefixos i pseudo-sufixos —és a dir formes amb funció de radical (i no d'afix) en llatí o en grec que actualment només apareixen en català en processos de formació

de mots (mai no aïlladament o només combinats amb morfemes flexius)— que són exclusius dels dominis tecnolectals, com ara: *proto*, *-oide*, etc.).

Quant als graus d'especificitat amb què es presenten les formes lingüístiques dins dels llenguatges d'especialitat, distingim entre:

a) formes lingüístiques que només pertanyen a la competència lingüística dels especialistes d'un camp i que la resta dels parlants ni les utilitzen ni les comprenen sense l'ajut d'un diccionari (per exemple termes mèdics com *glucagó* o *idiopatia*),

b) formes lingüístiques que pertanyen a la competència lingüística dels especialistes d'un camp i a la competència lingüística *passiva* de la resta dels parlants —és a dir, que són formes que tothom reconeix, però que només els especialistes utilitzen— (per exemple el terme meteorològic *nebulositat* o el terme químic *oxigen*),

c) formes lingüístiques que tenen un significat dins de la llengua estàndard i un altre significat, sovint pròxim però funcionalment ben diferenciat, en un llenguatge d'especialitat (per exemple el terme *estranyesa*, al qual ja ens hem referit, o el terme *contribució* «participació» en general /«tipus de tribut o impost» en llenguatge administratiu o el mot *honorable* «digne d'honor» en general/«tractament aplicat als consellers de la Generalitat» en llenguatge administratiu, etc.); en el cas d'*homicidi* i *assassinat*, com succeeix en molts d'altres casos, la llengua general tendeix a confondre'ls i el llenguatge d'especialitat hi estableix una distinció clara,

d) formes lingüístiques que pertanyen a la competència passiva i activa del conjunt de la comunitat lingüística, tot i que s'utilitzen preferentment (o exclusivament) dins de l'esfera de comunicació d'un llenguatge d'especialitat (per exemple *vena* o *certificat*).

7. ELS TIPUS DE TEXTOS TÈCNICS I CIENTÍFICS

Per acabar aquest treball, considerem d'utilitat presentar les principals distincions tipològiques entre els textos tecnolectals.

Entenem aquí per text, seguint Kocourek,¹⁵ «una successió de frases vinculades entre elles per elements semàntics i formals comuns», és a dir, el text és una unitat lingüística constituïda per un conjunt coherent de frases.

Resulta molt complex fer una llista exhaustiva dels tipus de textos en què es manifesten els llenguatges d'especialitat. Hi trobem des d'un ex-

15. Cf. KOCOUREK, pàg. 37.

tens estudi fins a un breu full d'instrucció. En una primera distinció podem esmentar l'enunciació descriptiva (d'objectes i processos), l'enunciació argumentativa (interpretacions i demostracions), l'enunciació prescriptiva (de normes o instruccions), la correspondència (comunicacions nominatives). Hi ha, però, altres classificacions productives entre els textos tecnològics, per exemple entre un text continu i una llista (informe/índex), entre un text simple (sense subdivisions formals o amb subdivisions formals simples, per exemple una carta) i un text complex (amb una complexa estructura de divisions, per exemple un tractat científic en diversos volums). Evidentment és important també la distinció entre textos orals i escrits (conferència/article).

Però hi ha encara altres distincions d'interès. A tall d'exemple ens referirem a la distinció que existeix entre enunciats performatius i no performatius (els enunciats performatius no descriuen o analitzen o argumenten, sinó que *fan* allò que expressen, per exemple, en una resolució administrativa, on apareix la forma «resolc», ja que el text constitueix la concreció d'un acte; els textos performatius, que depenen d'unes convencions contextuais perquè siguin eficaces, presenten unes característiques gramaticals peculiars —verb performatiu, present, primera persona, etc.).

BIBLIOGRAFIA

- AUGER, Pierre i ROUSSEAU, Louis, *Metodologia de la recerca terminològica*, Barcelona (Generalitat de Catalunya) 1987, 2.ª edició.
- , *La terminologia a l'Office de la llengua française, a «RLD»*, núm. 5, juny de 1985, pàgs. 55-60.
- BERENGUERAS, Joan Ramon i JOU, Elvira, *Treballem el vocabulari tècnic en català*, Barcelona (Ajuntament de Barcelona) 1988.
- BRUGUERA, Jordi, *Història del lèxic català*, Barcelona (Enciclopèdia Catalana) 1985.
- CABRÉ i CASTELLVÍ, M. Teresa, *Normes internacionals i metodologia de recerca en la moderna terminologia*, dins de *Tradició i modernitat en el llenguatge administratiu*, Barcelona (Escola d'Administració Pública de Catalunya) 1986, pàgs. 111-129.
- , *Normalització terminològica* dins *Actes de les Segones Jornades d'estudi de la llengua normativa* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat) 1987, pàgs. 50-79.
- , *La neologia efímera*, dins *Estudis de llengua i literatura catalanes/ XVIII. Miscel·lània Joan Bastardas 1* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat) 1989, pàgs. 37-58.
- , i RIGAU i OLIVER, Gemma, *Lexicologia i semàntica*, Barcelona (Enciclopèdia catalana) 1985.
- , i XIRINACHS i CODINA, Marta, *La terminologia: el Centre de Termi-*

- nologia (TERMCAT) i els treballs de la Comissió assessora de llenguatge administratiu, dins *El llenguatge administratiu: mètode i organització*, Barcelona (Escola d'Administració Pública de Catalunya) 1988, pàgs. 79-89.
- CALVERAS, Josep, *La reconstrucció del llenguatge literari català*, Barcelona (Biblioteca Balmes) 1925.
- DUARTE I MONTSERRAT, Carles, *El vocabulari jurídic del Llibre de les Costums de Tortosa (ms. de 1272)*, Barcelona (Escola d'Administració Pública de Catalunya) 1985.
- , *Llengua i administració*, Barcelona (La Magrana) 1986.
- , *De l'origen dels mots*. Barcelona (Irina) 1989, 2.ª edició.
- , *Tecnolectos y jergas* dins *Lexicon der Romanistischen Linguistik*, Tübinga (Max Niemeyer), vol. V (en premsa).
- , i ALSINA I KEITH, Àlex, *Gramàtica històrica del català*, vol. III, Barcelona (Curial Edicions Catalanes) 1986.
- , i MASSIP I BONET, M. Àngels, *Síntesi d'història de la llengua catalana*, Barcelona (La Magrana) 1984, 5.ª edició.
- FABRA I POCH, Pompeu, *La llengua catalana i la seva normalització*, Barcelona (Ed. 62) 1984, 2.ª edició.
- FERNANDO, Antoni (ed.), *La llengua als mitjans de comunicació*, València (Universitat de València) 1990.
- HAENSCH, Günther, *Les llengües d'especialitat o tecnolectes*, a «RLD», núm. 1, Barcelona, juny de 1983, pàgs. 9-16.
- KOCOUREK, Rostislav, *La langue française de la technique et de la science*, Wiesbaden (Brandstetter) 1982.
- LACREU, Josep, *Manual d'ús de l'estàndard oral*, València (Universitat de València) 1990.
- LAMUELA, Xavier i MURGADES, Josep, *Teoria de la llengua literària segons Fabra*, Barcelona (Quaderns Crema) 1984.
- LÓPEZ DEL CASTILLO, Lluís, *Llengua estàndard i nivells de llenguatge*, Barcelona (Laia) 1976.
- MARÍ, Isidor, *Registres i varietats de la llengua*, dins «Com ensenyar català als adults», núm. 3, juny de 1983, pàgs. 27-40.
- MARQUET I FERIGLE, Lluís, *Novetat i llenguatge*, 3 vols., Barcelona (Barcino) 1979-1985.
- , *La terminologia tècnica i científica*, a *Problemàtica de la normativa del català* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat) 1984, pàgs. 51-56.
- , *Els neologismes científics*, dins *Actes del Quart Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat), pàgs. 252-268.
- MESTRES I SERRA, Josep M., *Eines de referència per a la redacció i la correcció de textos administratius i jurídics*, a «RLD», núm. 7, juny de 1986, pàgs. 13-33.

- MOLLÀ, Toni, *La llengua dels mitjans de comunicació*, Alzira (Bromera) 1990.
- MOLLÀ, Toni i VIANA, Amadeu, *Curs de sociolingüística*, 2 vols, Alzira (Bromera) 1987-1989.
- PAQUETTE, Jean Marcel, *Procés de normalització i nivells/registres de llengua*, a «RLD», núm. 5, juny de 1985, pàgs. 3-16.
- SAGER, J., DUNGWORTH, D. i McDONALD, P., *English Special Languages*, Wiesbaden (Brandstetter) 1980.
- TUBAU, Ivan (ed.), *El català que ara es parla*, Barcelona (Empúries) 1990.
- VASSALLS, Gerard, *L'ús del català dins la literatura científica*, «Treballs de sociolingüística catalana», núm. 1, (1977), pàgs. 157-166.
- WEINREICH, Uriel, *Languages in contact. Findings and problems*, La Haia (Mouton) 1979, 7.ª edició.

Publicacions periòdiques

Butlletí dels serveis lingüístics, Barcelona (CCOB'92), a partir de setembre de 1989.

Full de difusió de neologismes, Barcelona (TERMCAT. Centre de terminologia), a partir de febrer de 1988.

Full de lexicografia, Barcelona (Comissió lexicogràfica de ciències), octubre 1978-gener 1982.

Llengua i administració, Barcelona (Generalitat de Catalunya), a partir d'abril de 1982.

Revista de Llengua i Dret (RLD), Barcelona (Escola d'Administració Pública de Catalunya), a partir de juny de 1983.

